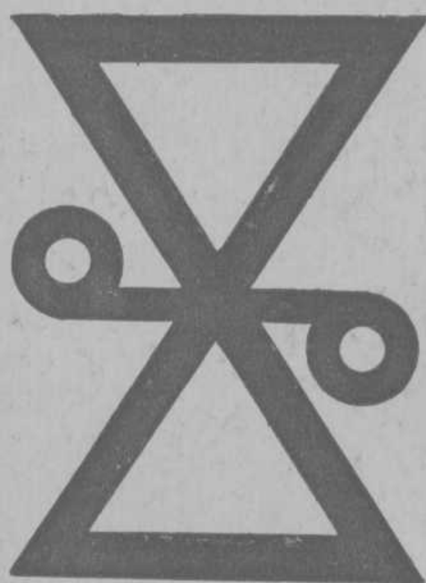
DIETSCHE VERBONDENHEID

DOOR

DR. R. VAN GENECHTEN

PRIJS: 25 ct.

UITGAVE N. E. N. A. S. U. LEIDEN

DIETSCHE VERBONDENHEID

door Dr. R. van Genechten

NEDERLANDSCHE NATIONAAL SOCIALISTISCHE UITGEVERIJ (NENASU)
POSTBUS 2 — LEIDEN — KAISERSTRAAT 9

Dietsche Verbondenheid.

I. De Guldensporenslag.

Terecht heeft de Nationaal Socialistische beweging in Nederland ook ditmaal weer den Gulden Sporenslag herdacht. Deze veldslag die in 1302 door de Vlamingen geleverd is tegen het leger van den Franschen Koning Philips de Schoone is een van de belangrijkste mijlpalen in de geschiedenis van het ontstaan van een zelfstandigen Nederlandschen staat.

Ware in dien veldslag de overwinning gebleven aan het Fransche leger dan zou de geschiedenis der Nederlanden, ook die van Noord-Nederland, er geheel anders hebben uitgezien. Ook de geschiedeniswetenschap staat in hooge mate in dienst van het heerschend regiem en alhoewel er aan de toppen van de geschiedeniswetenschap in Nederland gelukkig uitzonderingen zijn, is het geschiedenisonderwijs in zijn geheel ook hier er tegenwoordig op gericht, in het belang van de staatkundige rust der burgers, al hetgeen Zuid en Noord Nederland met elkander verbindt zooveel mogelijk in de vergetelheid te laten wegzinken. Daarom tracht men ook de beteekenis van den slag der Gulden Sporen te verkleinen. Ja, men tracht er elken nationalen zin aan te ontzeggen, en ten hoogste erkent men zijn nationale beteekenis voor de Vlamingen. Aan deze domperpolitiek doet het Nederlandsch Nationaal Socialisme echter niet mede. Evenzeer als het wars is van inmenging in de aangelegenheden van een anderen staat, evenzeer als het met zijn wezen in strijd is, dat het zou streven naar een mechanische aaneensluiting van volksdeelen, evenzeer komt het op voor de groote waarden in de vorming van het Nederlandsch volk en voor de beteekenis van de Dietsche volkseenheid.

De slag der Gulden Sporen is niet alleen, zooals ik nog zal aantoonen, een van de pijlers, waarop de zelfstandigheid van het Nederlandsch volk gevestigd is, maar hij is als het ware het oerbeeld van den eeuwigen strijd, welke het Nederlandsche volk en de Vlamingen in het bijzonder sindsdien hebben moeten voeren. De groepen die daar tegenover elkander stonden zijn in hun wezen dezelfden, als die welke voor het oogenblik en welke altijd in den strijd tusschen het eigene en het vreemde, weer tegenover elkander worden geplaatst.

De twee stellingen die ik hierbij verkondig, zullen bij velen op verzet stuiten. Men zal er op willen wijzen dat van eenig nationaal bewustzijn vóór den slag der Gulden Sporen in Vlaanderen niet zoo heel veel te bekennen is, dat het nationale gevoel vreemd was aan de 13e en 14e eeuw. Men zal er daarenboven op wijzen dat de maatschappelijke groepen in deze middeleeuwsche maatschappij anders gevormd waren dan in de tegenwoordige. Dit alles kan ik toegeven, maar mijne stelling wordt daardoor niet aangetast.

De Middeleeuwsche samenleving, zooals die zich ook in het rijke Vlaanderen voordeed in de 13e en 14e eeuw was er eene, waarin de gevoelens van verbondenheid overheerschten. In de eerste plaats omdat zij, die in die maatschappij de leiding hadden zelf door dergelijke gevoelens waren bezield en omdat zij hun opvatting van het leven hadden weten door te laten dringen bij velen, die in deze maatschappij leefden.

Deze werd beheerscht door drie groote instellingen: de feodaliteit, de steden en de kerk.

De feodaliteit wordt gedragen door de gevoelens van trouw en bijstand, waarin leenheer en leenman tot elkander staan. De graven van Vlaanderen, feodale vorsten van een volksvreemd geslacht zijn leenplichtig aan den Franschen Koning, maar hebben zich, zooals de feodale vorsten in het algemeen, tegenover de nog zwakke staatsmacht een groote zelfstandigheid weten te verzekeren. Aan hen is de ridderschap van Vlaanderen weer leenplichtig. De boeren, grootendeels van Friesche en Frankische afstamming, zijn meestal feodaal gebonden, tot bepaalde diensten en tot politieke verplichtingen tegenover de landheeren gehouden, maar hebben zich reeds betrekkelijk ver hiervan bevrijd.

De steden, geleid door een koopliedenaristocratie hebben zich tegenover het grafelijk gezag bepaalde voorrechten en vrijheden weten te bedingen. De kooplieden zijn zelf door hun corporaties gebonden en trachten hun eigen gezag te versterken tegenover den graaf, terwijl zij zich hoe langer hoe meer met de naar de steden getrokken aristocratie vermengen. Zij zelf heerschen in de steden nog als een regentenschap. De gilden, deze corporatieve organisaties der ambachtslieden, hebben nog niet de beteekenis weten te verkrijgen die zij in de veertiende en vijftiende eeuw hebben veroverd. Hun organisatievorm is nog betrekkelijk primitief, hunne politieke macht bestaat nog bijna niet.

Tenslotte bindt de kerk allen; den leenheer en den leenman, den ridder en den boer, den koopman en den ambachtsman, door het Christelijk geloof. In haar wezen was deze maatschappij in Vlaanderen Dietsch; hoe zou het ook anders kunnen, maar zij was zich hiervan niet bewust.

In deze maatschappij treden nu in den loop der 13e eeuw veranderingen in. Ook hier weer uitgaande — zooals dat in elke maatschappij geschiedt — niet van die groepen die er een bescheiden rol in spelen, niet van hen die onder aan de maatschappelijke spiraal staan; maar juist door hen die zich aan den top daarvan bevinden. Zooals wij in onze dagen kunnen zien, dat het kapitalistisch stelsel wordt ondermijnd en ten ondergaat, doordat diegenen die in dit stelsel de maatschappelijke leiding hebben, zelf, — gedreven door verlangen naar nog grootere macht en nog grooter voordeelen of getroffen door de zwakke punten in het maatschappelijk gebouw, — deze in hare fundamenten ondermijnen, zoo geschiedde dit ook met de 14-eeuwsche maatschappij in Vlaanderen.

Voornamelijk van drie punten ging dit streven naar verandering uit. In de eerste plaats van den Franschen koning: Leider in het feodale stelsel, ondermijnde deze koning dit stelsel door systematisch te

trachten de groote leenen, rechtstreeks aan zijn kroon te hechten om hen op deze wijze als een provincie te kunnen regeeren. Het zou nog eeuwen duren voor deze strijd volstreden was, maar op het einde van de 13e eeuw maakte de Fransche koning in dit opzicht groote schreden voorwaarts. Zoo mengde hij zich ook in de zaken van Vlaanderen. Het grafelijk geslacht van Vlaanderen, waarvan de positie door den Franschen koning werd uitgehold en verzwakt, verzette zich hiertegen en sloot een bondgenootschap met den Engelschen koning, die de herinnering aan zijn Normandisch leen, in Frankrijk gelegen, niet kon laten varen. In den strijd door den Engelschen bondgenoot in den steek gelaten, werd de graaf van Vlaanderen als rebel met zijn zonen door den Franschen koning gevangen genomen, van zijn leen vervallen verklaard, terwijl Vlaanderen als een Fransche provincie werd geregeerd. De koning scheen de door hem verlangde wijziging aldus in korten termijn te hebben bereikt.

Hij vond daarvoor in Vlaanderen bondgenooten, gedeeltelijk bij den adel en de stedelijke aristocratie. Het karakter van dezen adel wordt ons duidelijk wanneer wij zijn kenschetsing lezen in het Vlaamsche dierenépos „van de Vos Reinaerde", uit het einde der 13e eeuw, waarin de strijd van den burger, den rabauw tegen de hofgetrouwe feodaliteit wordt geschilderd. Door het ontstaan der steden en de ontwikkeling van den handel is het geldverkeer in Vlaanderen reeds in dien tijd op het platteland doorgedrongen. Het heeft daardoor den boerenstand van veel persoonlijke verplichtingen bevrijd, doordat deze door geldsommen werden vervangen. Ook hier wil de adel de nieuwe mogelijkheden gebruiken om het financieele voordeel, dat hij uit zijn grondbezit verkrijgt, te vergrooten, terwijl de boeren zich hoe langer hoe meer de ware eigenaren van den grond voelen. Nog geen kwart eeuw na den slag der Gulden Sporen zal dit in Vlaanderen leiden tot een geweldigen boerenopstand, onder leiding van Zannekin, een boeren grondeigenaar, waarbij ook weer dezelfde groepen, die wij bij den Guldensporenslag als vijanden zien optreden, tegenover elkander staan.

Deze „Leliaertsche" adel, aldus genoemd naar de lelie van den Franschen standaard, staat aan de zijde van den koning, van wien zij grootere zelfstandigheid tegenover den graaf en grootere macht over de vrijheidsgezinden, voor een goed deel waarschijnlijk Friesche boeren, verwachtten.

In de steden ten slotte zijn de machtige poorters, de rijke koopliedengeslachten, ook weer Leliaerts. Dit is wel het merkwaardigste verschijnsel dat zich denken laat. Wanneer deze kooplieden zich zoo zeer boven het volk hebben kunnen verheffen, dan is dat het gevolg in de allereerste plaats van de mogelijkheden tot internationalen handel, die in Vlaanderen bestond en dank zij de wolnijverheid, waarvoor Vlaanderen sinds eeuwen een exportland was. Aan deze industrie hadden Gent en Yperen hun beteekenis te danken, terwijl Brugge als uitvoerhaven en centrum van wereldhandel ook weer van deze textielindustrie afhangt.

Deze internationale handel biedt veel grootere mogelijkheden tot verrijking, dan de handel die zich met een landelijke markt tevreden moet stellen en daarenboven geeft hij gelegenheid tot veel verder-

gaande overheersching van den ambachtsman. Voor de bedrijfstakken met een landelijke markt is een organisatie en een regeling van de markt veel gemakkelijker dan voor deze internationaal georiënteerde industrie. De rol van den koopman, toen nog volkomen overheerschend in het economisch leven, bestaat hierin dat hij de grondstoffen, de wol, uit het buitenland invoert, deze wol aan den ambachtsman verkoopt en van dezen het verwerkte product afkoopt, dat hij dan weer naar het buitenland levert. De ambachtslieden in deze industrie zijn daardoor in veel hoogere mate afhankelijk van den koopman dan elders het geval is. Het zijn ook deze gilden die in de geschiedenis van Vlaanderen de grootste politieke rol hebben vervuld. Machtig door hun aantal, zwak door hun economische positie. Van de mogelijkheid, aldus de organische eenheid van het maatschappelijk leven, waarin zij zich gevestigd hebben, te vernietigen, hebben de lakenkooplieden een door niets weerhouden gebruik gemaakt. Nu is op het eerste gezicht het volgende merkwaardig: Voor hunne grondstoffen waren zij geheel op Engeland aangewezen, vandaar moest de wol komen. De Engelsche koning bepaalde dat Brugge de stapelplaats van de Engelsche wol was. Men zou geneigd zijn te meenen dat zij een Engelsch gezinde politiek zouden hebben gevolgd en wanneer later Jacob van Artevelde, die als een nationale figuur in Vlaanderen kon worden beschouwd in eenzelfde conflict tusschen Frankrijk en Engeland geraakt, kiest hij de Engelsche zijde.

Ook politiek gesproken moest deze regentengroep van Frankrijk afkeerig zijn, want de Fransche koningen hadden tegenover dergelijke regenten-aristocratieën in hun eigen land zonder schroom dezelfde unificatie-politiek toegepast die zij in Vlaanderen op den Graaf wilden toepassen. Toch doet het merkwaardige feit zich voor, dat zij in overweldigende mate Leliaerts waren, aan de Fransche zijde staan, voortdurend de hulp van den Franschen koning inroepen in hunne moeilijkheden met den Graaf. Ziet hier een van die punten, in de verklaring waarvan elke historisch-materialistische geschiedschrijver tekort schiet. Bekrompenheid bij deze regenten, zegt men. Wie zou het kunnen gelooven, gezien hun internationale georiënteerdheid? Deze houding kan alleen verklaard worden doordat niet in de laatste instantie de belangen den doorslag geven bij de handelingen van de menschen, maar doordat de maatschappelijke verbondenheid ontstaat op grond van overeenstemming in het algemeene beeld dat men zich van de welvaart vormt. Wat deze Leliaertsche poorters hinderde in het regiem van den graaf, dat was het feodale karakter ervan, dat was, dat bij dit regiem de leiding in handen was van hen die zich door de traditie en de gewoonten en de zeden verbonden voelden. Wat hen naar den Franschen vorst dreef, dat was de neiging tot verandering die zij met hem gemeen hebben, de overeenstemming in de geestelijke houding, het streven door de ontwikkeling van nieuwe combinaties, door nieuwe rechtsvorming, door het scheppen van nieuwe economische verhoudingen tot grootere welvaart en grootere ontwikkeling der persoonlijkheid te geraken.

Tegenover hen stonden weer de opkomende gilden, de ambachtslieden, de kleine burgers, zij die wilden vasthouden aan het overgeleverde, die natuurlijk eveneens de economische mogelijkheden wilden

ontwikkelen en uitbuiten, maar dit wilden doen op den grondslag van het bestaande, slechts door een geleidelijken groei daarin verandering brengend.

Deze tegenstelling ontmoet men telkens weer in de geschiedenis der volkeren en in de eerste plaats ook van het Vlaamsche volk en het is altijd de tweede groep die voor de zelfstandigheid en de wezenlijke vrijheid van het volk opkomt.

Wie zich niet aan God, aan den grond en aan het volk, aan de tradities en de bestaande verhoudingen verbonden voelt, kan voor de nationale grootheid en de nationale zelfstandigheid niet opkomen. Hij moge meenen op grond van geleerde theorieën en scherpzinnige deducties dat hij dit wel kan doen, telkens weer is een incident voldoende om hem naar het kamp der tegenstanders te doen overloopen. De geschiedenis van Vlaanderen, en zelfs die van den Vlaamsch nationalen strijd uit de allerlaatste jaren is hiervan vervuld. Daarom is de strijd, die in den Gulden Sporenslag zijn tijdelijke bekroning vond, het oerbeeld van den Vlaamschen strijd, ook van heden en wanneer zij, die voor de Vlaamsche zelfstandigheid opkwamen, in een meer romantische periode zich zelf „Clauwaerts" en de Fransch gezinden „Leliaerts" noemden, deden zij dit met meer recht dan een historisch materialistische interpretatie hun daarop wil toekennen.

Ik zegde het reeds, de eerste bedrijven van den strijd eindigden met een volledige overwinning van de Franschgezinden. Het bestuur in Vlaanderen werd door den koning met behulp van de Leliaerts in vele steden en op het platteland ingericht. Het lot van Vlaanderen lijkt bezegeld. Het scheen veroordeeld een Fransche provincie te worden. Wat echter in Frankrijk mogelijk bleek, was het niet in Vlaanderen. Hier leeft een volk van anderen aard. In 1301 brengt de koning een bezoek aan zijn wingewest. Overal wordt hij door de Leliaertsche stedenregeeringen luisterrijk ontvangen, maar het volk blijft weg en mort. Het komt in opstand op talrijke plaatsen. Vooral te Brugge is de tegenstand heftig. Onder leiding van twee figuren die als de symbolen zijn van de gehechtheid van den Vlaamschen ambachtsman aan eigen wezen, eigen gewoonten, eigen regeeringen, Jan Breijdel, de deken der Maceliers (slagers) en Pieter de Coninck van het weversgilde ontstaat een opstand. Bij het naderen van de Frantsche troepen wijken de Clauwaerts uit de stad, maar komen in den nacht van 17 Mei 1302 terug. In den vroegen ochtend oefenen zij wraak uit voor de gedooden, voor de trouwbreuken en voor de vernederingen. In deze „Brugsche metten" komt het Vlaamsche verweer tot uiting.

De strijd wordt nu algemeen. De tegenstellingen zijn tot het uiterste verscherpt: Een kleinzoon van den gevangen graaf, die mede de leiding van het verzet genomen had, Willem van Gulik, leidt de Vlaamsche troepen. Troepen is misschien te veel gezegd. Het was een uit vele bestanddeelen bestaand zeer geschakeerd geheel, dat naar het Zuiden trok tot verweer tegen het Fransche leger. De boeren uit het „Vrije", met knuppels en pieken gewapend, de gildebroeders uit de steden, ambachtslieden, corporatief georganiseerd en ook in hunne corporaties strijdende, enkele ridders die zich aan het volk verbonden voelen. Een enkel lid van de stedelijke aristocratie, zooals Jan Borluut

uit Gent, een enkele Zeeuw, zooals Jan van Renesse, sommige troepen uit Brabant. Voor een strijd in groot verband zijn deze troepen niet geschikt. Zij trekken naar het Zuiden, naar Kortrijk omdat daar de Fransche inval kan worden verwacht.

De twee maanden die tusschen 17 Mei en 11 Juli 1302 verloopen, zijn van een eeuwige beteekenis voor het Vlaamsche volk. Deze rustige boeren- en ambachtsliedenbevolking wordt door een koortsachtige opwinding bevangen. Men voelt als het ware het hopelooze van den strijd, maar geen die daarom versaagt. Met grimmige opoffering gaan deze mannen, voor wie de oorlog geen handwerk is, hun leven offeren. Aan de Fransche zijde koestert men de meening een tuchtigingsmarsch uit te voeren. Een schitterende stoet van ridders neemt aan den tocht deel. Robert van Artois, een broer van den Franschen koning, voert het leger aan; 10.000 ridders en 10.000 Italiaansche boogschutters vormen er de kracht van. Zoozeer is men van de overwinning verzekerd, dat de voetknechten hun lansen met bezems tooien.

11 Juli 1302 ontmoeten de strijdkrachten elkander in de meerschen op een paar K.M. van Kortrijk, den „Groeninger Kouter". Twee levensbeschouwingen botsen op elkander en het lot van de zelfstandigheid van een volk hangt er van af. Geholpen door het terrein, gedragen door hun geloof, en door hun wil tot zelfstandigheid, behalen de gesmade Vlamingen een ontzaglijke overwinning op de Franschen. Duizenden ridders sneuvelen, waaronder Robert van Artois en Jacques de Chatillon, de Fransche gouverneur van Vlaanderen. Op elken hoogen ridder werd een gouden spoor gevonden. Meer dan 700 van deze gouden sporen werden op het slachtveld gevonden. De bloem van den Franschen adel is er gesneuveld. De sporen hebben tot het begin van deze eeuw in de kerk te Kortrijk gehangen.

Zoo werd het Vlaamsche bewustzijn gevestigd. Onmiddellijk na dezen slag worden in alle steden de regeeringen omgezet. De Clauwaerts komen aan het bewind. Het Fransch wordt door het Dietsch vervangen. Een Dietsche geest waart door de Vlaamsche landen. De zelfstandigheid van Vlaanderen, van Nederland is gered. Daarmede was de strijd niet beslecht. Hij is ook nu niet beslecht. Steeds heeft Vlaanderen zich tegen de opdringing van Frankrijk onder de meest verschillende vormen moeten verdedigen. Maar het eerste en dreigendste gevaar was afgewend. Het Vlaamsche zelfbesef was geboren en daarenboven kregen de Vlamingen in de herinnering aan de verrichte daad een plechtanker voor hun nationaal bewustzijn. Elk volk heeft de behoefte zich op te trekken aan de grootsche daden, die het in het verleden heeft gedaan. Zooals de tradities van elken dag houvast geven aan de handelingen van den enkeling, zoo geven de groote nationale gebeurtenissen houvast aan het volk in zijn geheel.

Zoo beteekent inderdaad de Gulden Sporenslag de ontwaking van het nationaal bewustzijn van de Vlamingen, en heeft hij den grondslag gelegd voor de nationale zelfstandigheid.

Hij is echter veel meer. Wanneer in dezen ongelijken strijd de Vlamingen de nederlaag hadden geleden dan zou daardoor de zelfstandigheid van Vlaanderen een einde hebben gevonden. Ook nu nog heeft Vlaanderen zich telkens tegen de pogingen der Fransche koningen

moeten verweeren. Het heeft in dien strijd stukken van zijn lichaam aan Frankrijk verloren. Het tegenwoordig Fransch Vlaanderen is verloren gegaan, maar de groote greep van Frankrijk is mislukt. Ware het anders geweest, de zelfstandigheidspolitiek van Jacob en Philips van Artevelde ware niet mogelijk geweest. Bourgondië rond Vlaanderen en Brabant — de rijkste Dietsche gewesten — ontstaan, had nooit kunnen geboren worden. En het is de eenheidspolitiek der Bourgondische hertogen, die, al zat bij deze vorsten geen nationale aspiratie voor, tenslotte de Dietsche gewesten tot elkander heeft gebracht en het rijk der 17 provinciën heeft doen ontstaan, waarvan Noord-Nederland het afgeknotte deel is. Een Fransche voorpost zou vroegtijdig in de Dietsche Nederlanden zijn ingedrongen. Een zelfstandige Nederlandsche cultuur zou nauwelijks denkbaar zijn geweest.

II. Het Nederlandsche volk.

Wanneer men de groote beteekenis van den slag der Gulden Sporen erkent, rijst de vraag of de Nederlanders, wier zelfstandig bestaan door dezen strijd der Vlamingen verzekerd werd, ook nu nog één volk uitmaken.

Is het niet merkwaardig, dat er over een zoo eenvoudige vraag nog zoo groote meeningsverschillen kunnen ontstaan? Wanneer wij ons tot Nederland beperken, dan kunnen wij tenminste drie opvattingen hieromtrent onderscheiden, nog afgezien van de talrijken, die zich nooit afgevraagd hebben wat een volk is, die zich nauwelijks lid van het volk voelen, en zich meer verbonden achten met hen die gelijke belangen hebben bij andere volkeren. Voor sommigen omvat het Nederlandsche volk alleen hen die binnen de rijksgrenzen wonen boven den Moerdijk; daar eindigt Nederland; de rest is aanhangsel, men hoort er die zeggen, doelende op het verleden: Limburg is een hertogdom. Voor anderen behooren tot het Nederlandsche volk alleen zij die in het Koninkrijk der Nederlanden wonen. Weer anderen zeggen: allen die Nederlandsch spreken, behooren tot het Nederlandsche volk, ook de Vlamingen.

Hoe is het mogelijk dat zooveel verwarring over een zoo eenvoudig begrip bestaat? Dat komt omdat voor de vorming van een volk verschillende elementen van groote beteekenis zijn en deze vier elementen niet altijd in dezelfde richting wijzen. Dit zijn het ras, de taal, de geschiedenis en de cultuur. Het is door deze vier elementen te onderzoeken, dat wij de vraag naar den omvang van het Nederlandsche volk kunnen bepalen.

Het ras: Men heeft ons zoover willen brengen dat wij dit nauwelijks meer zouden durven zeggen. Ja er zijn zelfs schrijvers die de rasvermenging principieel als een voordeel voor een volk beschouwen. Een nadere bestudeering in het bijzonder van de echte volksgeschiedenis, d.w.z. van de geschiedenis van zeden en gewoonten van het volk, het leven van elken dag, de wijze waarop het volk de gebeurtenissen verwerkt, de manier waarop het reageert en van de diepste krachten die het leiden, doen den invloed van het ras op de vorming en den aard van het volk echter duidelijk inzien. Daarmede wordt geenszins ontkend, dat groote geestelijke stroomingen en godsdienstige opvattingen

een algemeen menschelijk karakter kunnen hebben, maar de wijze waarop deze opvattingen en stroomingen door de verschillende rassen verwerkt worden is verschillend. Het is merkwaardig hoe men er gedurende eeuwen in geslaagd is den Germaanschen mensch aan te zetten, zich af te keeren van zijn voorgeslacht en van de geschiedenis ervan. Men heeft hem de meest onnoozele vertelsels omtrent dit voorgeslacht doen aanvaarden en het hem leeren misprijzen en minachten.

Datgene wat men hieromtrent vertelt bij het onderwijs draagt dikwijls van deze vervalsching het duidelijke kenmerk. Steeds weer is men er op uit geweest, het voor te stellen alsof de beschaving hier alleen door vreemde rassen en volkeren zou zijn gebracht, daarbij den maatstaf aanleggende dat de verbondenheid van den enkeling met de gemeenschap een bewijs van achterstand is.

Nu is het opmerkelijk dat deze pogingen om de Germaansche volkeren aan te zetten hun voorgeslacht te verwaarloozen en te verachten, steeds uitgaan van leden van volkeren en rassen die zelf een zeer ontwikkeld zelfbewustzijn vertoonen. Het zijn de volkeren van Latijnschen oorsprong, of diegenen welke in den loop der eeuwen sterk door den Latijnschen geest zijn doorzeefd, die hier in het bijzonder toe hebben bijgedragen naast de Joden. En dit terwijl zoowel Latijnen als Joden voor wat betreft hun eigen ras de meest radicale verwachtingen en pretenties verkondigen. Het is van groote beteekenis dat het Nederlandsche volk, zoowel in 't Noorden als in 't Zuiden, zich van zijn Germaanschen oorsprong weer bewust wordt en weer in zich leert onderkennen de eeuwige kracht die het aan dezen Germaanschen oorsprong ontleent. In dit opzicht vormen Nederlanders en Vlamingen één geheel. Hoofdzakelijk bestaan zij uit Friesche, Saksische en Frankische stammen, waarbij de Friezen en Saksers in het Noorden en de Franken in het Zuiden overwegen. Langs de kust in Vlaanderen is trouwens een sterke Friesche inslag waarschijnlijk. Zelfs deze stamverscheidenheid heeft waarschijnlijk trouwens bijgedragen tot belangrijke cultuurverschillen, die wij nog verder zullen bespreken. Daarmede wil allerminst gezegd zijn dat elke vermenging met volkeren van vreemd ras uit den booze zou zijn. In het bijzonder, wanneer de rassen niet al te zeer uit elkaar loopen, kan een dergelijke menging onder omstandigheden gelukkige resultaten afwerpen en als de gist in het brood werken. Men moet echter niet vergeten dat brood, waar te veel gist in zit, zuur wordt.

Ook de taal is tusschen de Vlamingen en de Nederlanders gemeen. Wanneer in Nederland wel eens wordt gedacht dat in Vlaanderen wel een verwante, maar nochtans andere taal gesproken wordt dan is dit een verkeerde meening die aan drie oorzaken te wijten is.

In de eerste plaats ook weer aan het verkeerde onderwijs dat het dikwijls nog voorstelt alsof het Vlaamsch verschillend van het Nederlandsch zou zijn.

In de tweede plaats, omdat het contact dat tusschen Vlaanderen en Nederland op cultureel gebied bestaat in het bijzonder plaatsvindt door middel van de literatuur en de Vlamingen in de literatuur een aantal woorden en uitdrukkingen gebruiken die op zich zelf uitstekend Nederlandsch zijn, waarvan het ook zeer te verheugen is dat zij voor de Nederlandsche taal bewaard blijven, maar die in het vervlakte en ge-

standariseerde taalgebruik, dat in Nederland algemeener voorkomt, eenigszins vreemd aandoen.

In de derde plaats omdat in Vlaanderen de dialecten nog meer op den voorgrond treden dan in het Noorden, een verschijnsel dat samenhangt met de verschillende geschiedkundige ontwikkelingen in Vlaanderen en in Nederland.

In Vlaanderen komt nl. in elk opzicht de standariseering van de bevolking minder voor, doordat geen enkel van de Vlaamsche gewesten een geestelijk overwicht op de andere heeft verkregen. In de laatste eeuwen heeft in Nederland als in vele andere landen de taal van een bepaald gewest, — in dit geval Holland, — zich min of meer weten op te dringen aan die van andere gewesten. In Vlaanderen was dit niet het geval. Dit heeft zijn eigenaardige vóór en nadeelen. Voor den groei en het behoud der Nederlandsche taal is het ongetwijfeld gelukkig dat in de gewestspraken nog onontgonnen schatten van woordvorming aanwezig zijn. Maar het groeiend zelfbewustzijn van de Vlamingen, hun stijgende wil om hun plaats weer in te nemen in de rij der volkeren van Europa, heeft voor gevolg dat — bewust als zij zich zijn geworden van hun Nederlandschen aard — het spreken van algemeen Nederlandsch hoe langer hoe meer toeneemt.

Ten opzichte van deze twee fundamenteele punten bestaat er dus geen grooter verschil tusschen Vlaanderen en Nederland dan tusschen de Nederlandsche provincies onderling. Ik zeg fundamenteele punten, omdat deze twee: ras en taal, in de diepte van het volksleven een zeer sterken invloed uitoefenen. Immers de wijze waarop men het geestelijk leven verwerkt, wordt in sterke mate door het ras bepaald en het denken geschiedt in hooge mate door middel van de taal.

Anders staat het met de geschiedenis. In het Bourgondisch rijk was een groei naar eenheid der Nederlanden te bespeuren, waarvan het centrum in Brabant en Vlaanderen lag. Het staatkundig, economisch- en cultureele leven concentreerde zich daar. Zij hadden de grootste bevolking, samen ongeveer 1½ millioen, terwijl de bevolking van het gebied dat later de Republiek zou vormen, toen slechts op ongeveer 800.000 kan worden gesteld. De Bourgondische hertogen hebben getracht deze landen zooveel mogelijk te vereenigen. Zij hebben centrale organen uitgebouwd: een Grooten raad, een hoog gerechtshof: het parlement van Mechelen; een algemeene rekenkamer, tenslotte de Staten-Generaal, waarin de vertegenwoordigers der verschillende provincies elkander ontmoeten. Maar niet alleen de staatkundige ontwikkeling bevorderde de eenheid. Ook geestelijk groeiden de Nederlanders naar elkander toe. De mystiek van de broeders des gemeenen levens, gesticht door Geert Groote, met Deventer als uitgangspunt, maar die zelf weer zijn bron vond in den Brabander Ruusbroec, vond wel in het Noorden zijn centrum, maar drong ook in Vlaanderen, en Brabant door. De in 1427 gestichte Universiteit te Leuven trok leerlingen uit alle Nederlandsche gewesten. Daardoor ontstond in het Dietsche taalgebied een cultureele eenheid, al blijven er natuurlijk, gelukkig, verschillen bestaan. Voltrok deze geestelijke beweging zich buiten de staatkundige machthebbers om, die omdat zij verfranscht waren, daar in het geheel niet bevruchtend op hebben gewerkt, op de schilderkunst heeft de rijkdom van Bourgondië en van allen die om

den hertogelijken troon cirkelden bevruchtend gewerkt. Deze hooge schilderkunst, waarvan het centrum eerst te Brugge en later te Antwerpen lag, heeft vrijwel alle toenmalige Nederlandsche schilders bezield en op de aanbidding van het lam Gods van de van Eyck's staan alle torens der Nederlanden op den achtergrond als een statige rij, die de geestelijke eenheid van alle gewesten aankondigde. De bouwmeesters der kerken in Vlaanderen, Antwerpen, Mechelen en Brussel, bouwden ook het raadhuis te Middelburg, den vroegeren middeltoren van de groote kerk te Haarlem, de kerk te Veere, de groote kerk van Alkmaar, het Vredenburg te Utrecht, de Oude Kerk te Delft, om slechts deze te noemen. Erasmus, de cosmopoliet, zelf een geestelijk kind van de „broeders des gemeenen levens", spreekt niet alleen over Holland, maar ook over Vlaanderen en Brabant als zijn vaderland. Het anabaptisme, voorlooper van den nieuwen godsdienst vond weliswaar voornamelijk in het Noorden, maar toch ook bij het landelijk proletariaat van Zuid-West-Vlaanderen duizenden aanhangers. Het opkomende protestantisme verspreidde zich van het Zuiden naar het Noorden.

Deze groeiende staatkundige en cultureele eenheid werd echter door den uitslag van den strijd tegen Spanje en door de opkomst van het kapitalisme, dat de geesten scheidde, vernietigd. Het scheen alsof de verjonging en vernieuwing van het leven, die door de verstarde middeleeuwen heenbrak, in de Zuidelijke Nederlanden een van haar bronnen zou vinden. Maar in den strijd tegen Spanje werden deze mogelijkheden voor het Zuiden afgesneden.

Men tracht het wel voor te stellen alsof een godsdienstverschil tusschen het Noorden en het Zuiden in dien tijd reeds zou hebben bestaan. Dit is echter niet het geval. De nieuwe godsdienstige strooming had juist in het Zuiden veel aanhangers gevonden en in het Noorden vormden nog gedurende tientallen jaren de Calvinisten een kleine minderheid en bleef de bevolking in zeer overwegende mate katholiek. Maar door den uitslag van den strijd tegen Spanje werden de persoonlijke godsdienstige verschillen die in alle provincies voorkwamen veranderd in territoriale verschillen, tengevolge van de geweldige uitwijking die speciaal na den val van Antwerpen in 1585 van het Zuiden naar het Noorden plaatsvond. Terwijl de bevolking der noordelijke provincies op dat oogenblik geschat wordt op ongeveer 800.000, wordt de uitwijking op bijna 80.000 menschen getaxeerd. Een bevolkingsvermeerdering met 10 %. Het zijn deze uitgeweken Vlamingen en Brabanders die de zich nieuw vormende élite in het Noorden kwamen versterken, terwijl hun uittocht het Zuiden geestelijk verarmde.

De geestelijke houding, die aldus in het Noorden de heerschende werd, drukte niet alleen op den nieuwen godsdienst in menig opzicht zijn stempel, maar eveneens op het staatkundig en economisch leven. Terwijl de Republiek der Vereenigde Provincies daardoor de leiding nam in de vroegkapitalistische ontwikkeling in West-Europa, werd de mogelijkheid tot een dergelijke ontwikkeling voor het Zuiden afgesneden en een andere uitweg was er op dat oogenblik in West-Europa niet.

Niets symboliseert beter het tragisch lot van het Zuiden, dat zich aldus in de ontwikkeling, die het zoo hoopvol begonnen was, geremd

zag, dan het schilderij van den schilder die de Vlaamsche ziel steeds het best heeft weten weer te geven, Pieter Breughel, de Oudere. Deze man, levende in de verschrikkelijkste jaren van den opstand tegen Spanje, in het centrum van den strijd te Brussel, heeft in de verschillende werken, onder de verbeelding van het leven van Christus, het lijden geschilderd van het strijdende, mishandelde, opgesloten Vlaamsche volk. Daar is zijn aangrijpende „Kindermoord te Bethlehem", dien hij verbeeldt in een onder sneeuw bedolven Vlaamsch dorp. De tragische tooneelen, die zich op het voorplan afspelen worden op het achterplan afgesloten door een dubbele rij helroode Spaansche ruiters, die in strakke eenvormigheid en onbewogenheid elke vlucht onmogelijk maken. Dit was inderdaad het lot van Vlaanderen. Het werd, ook geestelijk, afgeslacht, terwijl elke uitkomst onmogelijk was.

Zoo verplaatste zich het centrum der Nederlanden naar het Noorden. Het Zuiden viel terug in een maatschappelijk leven van agrarische afhankelijkheid en beperktheid van horizon. Maar ook het Noorden is tenslotte van deze ontwikkeling het slachtoffer geworden, al leek het oorspronkelijk anders. De grootmachtspositie van de Republiek is voor het grootste deel gebaseerd geweest op haar handel en vrachtvaart, waardoor zij het wereldverkeer beheerschte. In de andere landen heeft deze kooplieden-élite in sterke mate de industrieele ontwikkeling bevorderd. In de Republiek was dit slechts in zeer beperkte mate mogelijk. Voornamelijk omdat de industrieele traditie grootendeels ontbrak. Toen de andere Europeesche staten den oorsprong van de macht der republiek hadden leeren inzien, konden zij haar kwetsen door de eigen goederen zelf te vervoeren. Hadden de Nederlanders een eenheid gevormd, dan had men in het Zuiden den grondslag kunnen vinden voor de industrieele ontwikkeling. Terwijl in het Zuiden aldus de industrieele ontwikkeling werd geremd door de onmogelijkheid van een breedere expansie, kwam in het Noorden de koopmanspositie en de daarop gebaseerde grootmachtspositie in de lucht te hangen bij gebrek aan industrieele basis.

Zoolang nog nieuwe gebieden binnen den kring der belangstelling waren te trekken, nieuwe veroveringen waren te maken, groeide de Republiek ook geestelijk. Maar zoo gauw deze periode was afgeloopen, wisten de regenten het verkregene ten bate van een kleine groep te monopoliseeren. Op de zee lag de grootheid van het land en dat kwam omdat „het zeegat vrij maakt", omdat daar de geest van inmetseling en van beperktheid, die de Nederlandsche regenten ook toen reeds kenmerkte, daar niet in dezelfde mate gelegenheid kreeg zich te doen gelden.

Dat in de 19e eeuw, met de opkomst van het hoogkapitalisme en de toename van de beteekenis van steenkool en ijzer voor het economisch leven, in de Zuidelijke Nederlanden een nieuw kapitalistisch centrum, dat tijdelijk een zeer groote beteekenis kon krijgen, zich vormde in Wallonië, beteekende voor Vlaanderen een vergrooting van de bedreiging. Het Waalsche overwicht in Vlaanderen scheen de definitieve overwinning te moeten bezegelen van den vat der Fransche cultuur op den Vlaamschen geest. In de afgeloopen eeuwen had de Vlaamsche geest zich niet aan het tempo van Europa kunnen aanpassen. Hij had in

zekeren zin buiten het Europeesch leven gestaan. Wel had het Jansenisme, deze echo van de groote godsdienstige bewegingen van de 16e eeuw bij hen, die de geestelijke tradities nog handhaafden, sterken weerklank gevonden, maar ook zelfs deze geestelijke beweging kwam toen als alle andere van Frankrijk. De élite in het Zuiden was, voorzoover zij niet naar het Noorden was uitgeweken grootendeels verfranscht. Nu deze élite in deze strekking versterkt werd, eerst door de aanhechting van België bij Frankrijk, later door het Waalsch overwicht in België, trachtte zij deze verfransching ook aan het volk op te leggen. Industrialisatie en verfransching gaan in Vlaanderen hand in hand. Wallonië is echter door de koorts van het hoogkapitalisme gegrepen, verteerd en gaat er voor het oogenblik aan ten onder, zonder dat het er tenslotte in geslaagd is deze besmetting over Vlaanderen te brengen. Zijn steenkoolmijnen zijn uitgeput, zijn grondstoffen ontbreken, de monopolistische positie die 't voor veel industrieën heeft gehad is vernietigd, de vloek van de matelooze kinderbeperking heeft het aangegrepen, zonder dat het zelfs in staat is geweest zijn sterftecijfer in de laatste tientallen jaren nog te verlagen. Een waar voorbeeld van een volk dat door gebrek aan weerstand aan de kapitalistische koorts ten onder gaat.

In Vlaanderen daarentegen is de geest van het hoogkapitalisme slechts met de allergrootste moeite doorgedrongen en heeft er nooit geheel overwonnen. Tusschen 1840 en 1860 zijn duizenden Vlamingen ten ondergegaan, liever dan zich te onderwerpen aan de door de techniek vereischte verplaatsing naar de steden en verproletariseering, toen de textielindustrie door de technische verbetering weer van een landelijke een stedelijke industrie werd. Ik ken geen andere bevolking waar een dergelijke strijd met zooveel stugheid is gestreden. Vlaanderen is dan ook het eenige land in West-Europa waar het geboortecijfer tusschen 1870 en 1900 niet daalt, maar stijgt. Slechts daarna begint de geest van het rationalisme ook hier door te dringen, maar ook nu nog heeft deze mentaliteit Vlaanderen niet geheel veroverd. Het verkeert echter in een critisch oogenblik van zijne geschiedenis, omdat de industrieele ontwikkeling in België zich van Wallonië naar Vlaanderen aan het verleggen is. Terwijl dit eenerzijds er toe bijdraagt, dat het herleefde Vlaamsch zelfbewustzijn, dank zij de toenemende beteekenis der Vlaamsche provincies en het Vlaamsch bevolkingsoverwicht in België, meer invloed krijgt, opent het anderzijds de mogelijkheid, dat de Walen, na hun eigen land uitgemergeld en verwoest te hebben, zich als geestelijke élite in Vlaanderen vestigen, om daar de steenkolen uit den bodem en de persoonlijkheid uit den Vlaamschen mensch weg te halen. Deze strijd duurt voort en wanneer niet het kapitalisme zelf op zijn laatste beenen liep, zou het de vraag zijn welke van de twee krachten het zou winnen.

Zoo heeft dus de geschiedenis sinds het begin van het kapitalisme het Noorden en het Zuiden uit elkander gerukt, zij hebben andere lotsbestemmingen gevolgd en de wijze waarop zij op deze algemeene West-Europeesche strooming hebben gereageerd is verschillend. Dit is één van de redenen waarom de eenheid van ras en de eenheid van taal

ons nog niet tot de conclusie mag leiden dat er tusschen beiden volksdeelen, eenheid bestaat.

Er is ook verschil van cultuur. Dat dit het geval is, hangt waarschijnlijk samen, niet alleen met het verschil in geschiedenis, maar tevens met het verschil in de stamsamenstelling. De groote Friesche en Saksische inslag in het Noorden, de Frankische in het Zuiden doen zich waarschijnlijk ook nu nog gevoelen, al zou het te stoutmoedig zijn hier rechtstreeks een bepaald verband te leggen.

Veel cultureele elementen hebben Noord Nederland en Vlaanderen met elkander gemeen. Daar is in de eerste plaats de voor het geheele Nederlandsche volk zoo kenmerkende behoefte, zich steeds te voelen in Gods hand. Er zijn slechts weinige Nederlanders, die het leven hier op aarde als een afgesloten geheel, die het niet in een voortdurende verbondenheid met het hiernamaals beschouwen. Het consequente atheïsme heeft ook onder die groepen van de bevolking, waaronder het bij andere volkeren gemakkelijker toegang vindt, hier weinig kunnen doordringen, maar wordt bij ons vervangen door weliswaar sterk afwijkende godsdienstvormen, die echter toch steeds van een zoeken naar de verbondenheid getuigen.

Van dit diepe gevoelen zijn eenige levensuitingen het gevolg, die hoewel zij zich in verschillende vormen voordoen, bij alle Nederlanders een groote plaats innemen. Zoo het gevoel van eigen zondigheid, eigen onvolmaaktheid en eigen kleinheid. De grootheid en de roem waarvoor een Italiaan b.v.b. leven kan, kan het menschenleven in de Nederlanden niet vullen. Zij valt daar toevallig toe aan hen die andere dingen nastreven en daarin groot zijn, maar zij zijn uit zichzelf niet begeerenswaardig, ja zelfs soms geducht. De Nederlandsche geschiedenis kent helden, maar kent bijna geen heldhaftige houdingen. Zij kent geen menschen die met zichzelf volledig in het reine zijn gekomen. Er bestaat in dit opzicht in het Noorden eenig misverstand omtrent het Zuiden door de groote figuur van Rubens en wat men er om heen schept, en achter wiens werk men een andere geestelijke houding vermoedt. Inderdaad lijkt het alsof in hem het Vlaamsch volkskarakter zich in dit opzicht eenigszins verloochent, alsof hier de levensvreugde, die inderdaad den Brabander eigen is, tot een verheerlijking van den mensch zelf geworden is. Hebben wij hier met een zeer sterke inwerking van het zuidelijk humanisme te doen, een uiterste verbinding tusschen deze vreemde inwerking en de levensblijheid en fleurigheid van het Vlaamsche volk, waardoor het toch steeds in Rubens een van zijn beste zonen heeft erkend? Of is zijn werk in zekeren zin een reactie op al het ongeluk, alle ellende, alle vertraptheid die de opstand tegen Spanje de Zuidelijke provincies heeft gebracht? Kon daardoor deze figuur ontstaan in een land, dat ondertusschen zijn vitaliteit reeds verdwijnen zag en de oude rijkdom aan het opteren was, evenals de Pallieter van Timmermans een reactie was op de ellende van den wereldoorlog? Men moet zich echter door dezen schijn niet laten bedriegen. De levensvreugde van den Vlaming is een uiting van onbevangen, bijna middeleeuwsche dankbaarheid voor deze wereld en is niet een verheerlijking van het menschzijn. In dit opzicht geeft Breugel het Vlaamsche karakter, zooals het ook nu nog is, beter weer dan Rubens.

Een tweede gevolg van de behoefte zich in Gods hand te weten, is dat alle Nederlanders zich een zeer bepaalde voorstelling vormen van de wijze waarop men leven moet om de zondigheid te beperken en sterk vasthouden aan de voorstelling, die zij zich aldus hebben gevormd. Het is naar mijne meening dan ook volkomen onjuist over de Nederlandsche verdraagzaamheid te spreken. Het Nederlandsche volk is misschien een van de minst verdraagzame die er op de wereld bestaan. Iedereen weet er precies hoe het moet en hoe de anderen het verkeerd doen. De verdeeldheid der godsdienstige secten in het noorden is er een bewijs van en het zou de waarheid te kort doen wanneer men aannam dat deze secten elkander werkelijk verdragen. Integendeel, zij hebben de neiging zich tegenover alle anderen af te sluiten. Wat men algemeen voor verdraagzaamheid houdt, is in werkelijkheid gematigdheid welke daarin tot uiting komt, dat men elkanders onverdraagzaamheid eerbiedigt en dat men elkander niet uitmoordt, weinig vervolgt en slechts in bepeıkte mate benadeelt. Het zal sommige lezers eenigszins verbazen te hooren dat ook bij de Vlamingen dergelijke zeer bepaalde en min of meer exclusieve opvattingen omtrent de wijze waarop de mensch zijn rol op aarde vervullen moet, voorkomen. Theologische disputen zijn immers in Vlaanderen ongewoon. De geheele instelling der katholieke kerk leidt er niet toe en de bevolking voelt er zich niet toe aangetrokken. Dit beteekent echter alleen een verplaatsing van het accent. De onderzoekingen omtrent hetgeen noodig is om goed te leven, die in het protestantsch midden theologisch georiënteerd zijn, dragen in het Zuiden een politiek karakter. De godsdienstige verbijzondering in het Noorden correspondeert aan een politieke verbijzondering in het Zuiden. De politieke meeningsverschillen, groepsvorming en discussies zijn daar niet van de lucht en hebben in hooge mate een ethisch georiënteerd karakter. Zij houden zich niet bezig met de al of niet doelmatigheid van bepaalde instellingen maar alleen met hun ethische gerechtvaardigheid. Dezelfde exclusiviteit die men voor het eene in het Noorden vindt, vindt men voor het andere in het Zuiden, gepaard gaande aan vrijwel dezelfde gematigdheid in de reacties ten opzichte der andere groepen. Het meerdere temperament heeft tengevolge dat men er wat harder schreeuwt, maar in den grond reageert men niet feller.

Een tweede algemeene Nederlandsche instelling is het overheerschen van den toon op den vorm. De stemming beteekent zoowel in het Zuiden als in het Noorden in den grond meer dan de helderheid. Het aangeven van een toon vindt meer weerklank dan het uitspreken van een gedachte. Klassieke schoonheid van vorm wordt noch in de schilderkunst, noch in de letterkunde bijzonder gewaardeerd. Met evenveel vreugde wordt het oude, leelijke, ondergegane en versletene, als het jonge, schoone en overwinnende geschilderd. De taal die beiden gebruiken is uitgesproken onverzorgd.

Tenslotte is een laatste karaktertrek, die men zoowel in het Noorden als in het Zuiden vindt, de nuchterheid in de beoordeeling van het dagelijksch leven, die eigenlijk zoowel in het Noorden als in het Zuiden in strijd is met de diepe Godsverbondenheid, die wij hooger bespraken

en die deze eigenaardige scheiding tusschen het geestelijk en het dagelijksch leven teweeg brengt, die een min of meer onthutsenden indruk maakt op buitenstaanders. De nuchterheid in het Noorden moge eenigszins meer berekend zijn dan in het Zuiden, zij bestaat daar evenzeer. Men maakt zich ook daar eigenlijk weinig illusies over de vraag, waar men aan toe is, al heeft men er de gewoonte die nuchtere vaststelling onder meer woorden te begraven dan in het Noorden. En omdat men er in Vlaanderen meestal slecht aan toe is en er toch den levenslust niet wil bij inschieten, leidt dit gemakkelijk tot een zachte zelfbespotting, die een anderen vorm is voor de Hollandsche verlegenheid.

Naast deze overeenstemming zijn er ook verschillen. Het verschil in geschiedenis, dat ten gevolge had dat in het Noorden het gewest Holland twee eeuwen lang zijn cultuur en karaktertrekken min of meer kon opdringen aan de andere provincies, terwijl in het Zuiden tot een dergelijke éénwording geen geschiedkundige aanleiding bestond, heeft er ongetwijfeld mede toe bijgedragen dat het type in het Noorden meer dan in het Zuiden is gestandariseerd. Men kan dan ook eerder van een Hollandsch dan van een Vlaamsch type spreken.

Bij dit type moet men steeds bedenken dat het gelaat van den Hollander naar de zee is gekeerd. Wanneer men dezen oertrek van het Hollandsch volkskarakter niet in het oog houdt, kan men het noch in zijn grootheid noch in zijn zwakte begrijpen. Wat is het leven van den zeeman? Het gaat geheel op in de kunst, met kleine middelen, doelmatig, schrander en tijdig aangewend, de natuurkrachten, die wanneer men hen niet weet te gebruiken gemakkelijk in staat zijn den mensch te vernietigen, dienstbaar te maken aan de eigen doeleinden. Wind en water, oerkrachten van den Oceaan, moet hij, hen involgend, weten te bespelen. Het Hollandsch volk is dan ook groot in al die dingen, waarbij met kleine middelen door schranderheid en doelmatig overleg groote resultaten kunnen worden bereikt. Zie hen op hunne zeilschepen de gevaarlijke tochten om de „Zuid", met zekerheid en regelmaat, ondergenemen; het is geen waaghalzerij; alle voorzorgsmaatregelen die getroffen kunnen worden, worden genomen. Maar het is stoutmoedigheid, want telkenmale opnieuw speelt men met gevaarlijke krachten.

Wat is de windmolen — eens het hulpmiddel bij uitnemendheid van den Hollander bij zijn verfijningsindustrie en bij de bemaling van zijn polders — anders dan een zeilschip op het land? Ook hier weet hij weer, door een betrekkelijk eenvoudig middel — een groote menigvuldigheid van doeleinden te bereiken. Het ergert den modernen Hollander, wanneer het buitenland zich hem voorstelt als een boer op klompen met een pofbroek aan en een windmolen op den achtergrond. En dit is begrijpelijk vanwege het anachronistisch karakter. Maar in deze naïeve voorstelling zit toch veel juists. Want in den windmolen zit inderdaad het symbool van één van zijn meest kenmerkende eigenschappen.

Niet anders staat het met de fiets. Nergens bijna is deze een zoo nationaal hulpmiddel geworden als in dit land, nergens wordt hij zoo in het dagelijksch leven van de huishouding opgenomen. Ook hier weer heeft de Hollander de kunst verstaan om met een eenvoudig hulpmiddel een groote vermeerdering van snelheid te bereiken. Vraag hem

niet naar kolossale, massieve gebouwen. Steeds weet hij er iets lichts aan te geven. Het is trouwens opmerkelijk hoe niet alleen in den stijl, maar ook in de uitvoering de Hollandsche gebouwen licht zijn voor een land dat zoozeer door weer en wind wordt bedreigd. Zelfs in de ontzaglijke bouwwerken, zooals de havenwerken te Rotterdam, of in Zuiderzeedijk weet hij door een détail, een vlugge lijn, een kleine buiging, een licht gebouw, een speelsche noot te brengen. Hij heeft een afkeer van het massieve. Niet dóor kracht maar door doelmatigheid, niet door de natuurkracht te weerstaan, maar door haar te leiden wil hij zijn doel bereiken.

Daárdoor munt hij ook uit in het vliegwezen. Lang voor elk ander land had Nederland door de lucht verbinding met zijn koloniën verkregen, de langste luchtlijn der wereld. En ook hier stoutmoedigheid, maar zonder waaghalzerij. Alle voorzorgsmaatregelen die genomen kunnen worden, zijn getroffen: regelmaat, verzorging, betrouwbaarheid. Men merkt onmiddellijk wanneer men tusschen deze menschen leeft, dat dit dingen zijn, die zij allen voelen; dat hier het nationaal sentiment geraakt wordt. Men moet meegemaakt hebben hoe deze koele, min of meer apathische menschen, met een vliegvaartsucces medeleven, hoe dit in staat is alle standsverschillen (en dit wil hier heel wat zeggen) te nivelleeren; hoe iedereen zijn levensgewoonten ervoor opgeeft, er is geen sprake van, dat een Zeppelin-succes een dergelijken weerklank bij hen zou hebben.

Een ander kenmerk van het Hollandsch volkskarakter is, dat de Hollander zijn land op de zee heeft moeten veroveren. Ook hier heeft hij weer met kleine middelen groote resultaten weten te bereiken; indammen, inpolderen, droogleggen, bedijken, slooten trekken, grachten graven, polders bemalen. Wanneer wij door het Hollandsch landschap gaan, dan wordt men door twee dingen getroffen. Het eene is een gave Gods, dat is, bij heldere dagen, de hooge schoonheid der oneindige luchten. Het tweede is de kunst der menschen, die het land geschapen hebben, het hebben ingedeeld en het daar, als in een uitstalraam voor ons hebben neergelegd. Men krijgt daarbij bijna niet den indruk dat het menschenwerk is. De natuur is hier zoo nauw met de cultuur vermengd. dat zij ongemerkt in elkander overgaan. Dit komt ook nog tot uiting in die twee andere schoonheden van het Hollandsch landschap: de Majesteit van de breede rivieren die hun grootheid grootelijks aan de kleinheid hunner kribben ontleenen, en de verscheidenheid, de gezochte natuurlijkheid, product van eeuwenoude cultuur — in hunne bosschen.

Het nauwe verband dat, door deze oer-eigenschappen van den Hollander in dit land tusschen natuur en cultuur is ontstaan, vormt een van de aantrekkelijkste zijden van het Hollandsch leven. Deze nauwe band behoedt zoowel de natuur als de cultuur voor zijsprongen. De natuur kan in Nederland verheven en grootsch zijn, zij is nergens wild. Overal ontdekt men de menschenhand, maar steeds een menschenhand die de wetten der natuur verstaat, die geleerd heeft zich aan haar aan te passen, die zich er toe bepaalt haar lijnen te volgen en te vergemakkelijken. Dit vereischt een doordringende en gedeeltelijke intuïtieve kennis van de eigenaardige mogelijkheden van het Hollandsche landschap. Wanneeer men zich realiseert hoe het komt dat het Vlaamsche land-

schap, wanneer het niet het voordeel heeft van een rivier of van zijn heuvelachtigheid, een zekere eentonigheid en schamelheid vertoont in tegenstelling met het Hollandsche, dan kan dat voor een goed deel misschien worden toegeschreven aan de typische eigenschap van het Hollandsche landschap: het vluchtende bosch. Waar men zich ook bevindt, vrijwel steeds ziet men aan den horizon of midden in, de lucht doorsneden door de warme tonen van boomen. Zij vormen een rustpunt voor het oog. Steeds lijkt het of in de verte een boschje tot verpoozing en verkoeling noopt. Hoe meer men nadert, des te meer krijgen de boomen hun individualiteit terug. Het blijken slechts enkele populieren of een paar beuken of een olmenlaan te zijn. Maar reeds rijst in een verdere horizon een nieuw bosschage, steeds het landschap verlevendigend, het afsluitend. Men meene niet dat dit toeval is. Wie b.v.b. het rapport leest dat de wegencommissie voor den aanleg van de wegen in de Zuiderzee-polders heeft uitgebracht (helaas blijkt hier op menig gebied de zin in de practijk verstomd te zijn) leert begrijpen, dat dit landschap misschien aanknooping vindt bij natuurlijke toestanden, maar dat het zoo gegroeid is, is omdat er leiding aan is gegeven door menschen, die hetzij door intuïtie, hetzij door een bedachtzaam aanvoelen der kenmerken van het Hollandsche landschap, dit min of meer bewust hebben gevormd.

Vergelijk het Hollandsche en het Vlaamsche dorp. Het eerste heeft veel verbinding met de wereld door uitstekende wegen, maar het heeft het eigen karakter gehandhaafd, het is zichzelf gebleven, men vindt er nog de lijnen van de vroegere toestanden; het tweede is van de wereld afgesneden door bijna onberijdbare wegen, maar het heeft zijn brink misvormd tot een ridicuul stadsplantsoentje en zijn schoonheid gebroken door een stoomtramlijn.

Men zie het Hollandsche landhuis; waar kent men een evenwichtiger, rustiger woning, waar heeft men haar meer in overeenstemming weten te brengen met een afwisselende omgeving? Natuurlijk, de groote vlucht van den modernen Hollandschen bouwmeester heeft er zijn deel aan, maar ook die landhuizen die dateeren uit een tijd, dat men nauwelijks van een bouwkunst kon spreken, hebben deze stemming weten te bewaren. Zij zijn misschien leelijk op zich zelf, maar zij storen het landschap niet.

De tulpencultuur is niet alleen een kwestie van grondkwaliteit, het is mede een uiting van de zucht naar verfijning in het eenvoudige, die een van de edelste kenmerken van het Hollandsche volkskarakter is. Is het ook niet de zucht gedreven door de sterke natuurgebondenheid der cultuur, eer kracht te zoeken in de verfijning van het eigene, dan in het aanpassen aan vreemde eischen, die het mogelijk heeft gemaakt dat zoolang een eigen boerenbeschaving in Nederland is kunnen blijven bestaan? Waar heeft een boerencultuur een dergelijke rankheid en verfijning ooit gevonden als b.v.b. op Walcheren? Getuigt niet de slankheid van hun wagens, de distinctie van hun kleeding, de edelheid van hunne houding, de keur van hun cultures zelfs, voor de uitgelezenheid van deze boeren? Waar heeft, door zware en moeilijke tijden heen, een boerenbevolking haar eigen tradities nog gehandhaafd als in Friesland? Hoe weten plaatsjes als Harlingen en Hindeloopen ondanks den

ongunst der tijden, hun eigen kracht met onopgesmukten trots te bewaren? Dit is iets anders dan Brugge, dat namijmert over de verloren grootheid. Hier heeft de boerenbevolking als het ware opnieuw bezit genomen van de steden, die uit haar schoot zijn voortgekomen en die zich eenmaal tot een breeder contact met de wereld hadden verbonden. Maar zoozeer waren de steden een uitdrukking gebleven van wat in het volk leefde, dat deze boerenbevolking er zich onmiddellijk heeft terecht gevonden.

Wanneer wij daarentegen over den Vlaming spreken treft ons in de eerste plaats dat hij het gelaat naar den grond heeft gekeerd. Reeds eeuwen lang is Vlaanderen een van de dichtst bevolkte streken van Europa. Voor het oogenblik waarschijnlijk wel het allerdichtst bevolkte en deze talrijke bevolking leeft op een grond die overheerschend van vrij slechte kwaliteit is. Door een noesten, systematisch onvermoeiden arbeid van vijftig generaties heeft het volk geleerd van dezen grond te leven. Het heeft hem omgekeerd, met zijn bloed verdedigd, met zijn arbeid bevrucht en telkens wanneer Europa's legers er overheen waren getrokken, heeft het dien grond gereinigd en opnieuw bebouwd. Het kan er geen speculatieve winsten van verwachten, zooals van sommige producten in Holland gedurende sommige jaren in den afgeloopen tijd het geval is geweest. Maar men kan er op rekenen: het volk kent zijn grond, en de grond kent zijne bewerkers. Zij weten dat zij bij elkaar hooren, dat men steeds meer moet werken om de groeiende bevolking te handhaven, dat er ook velen afgestooten moeten worden naar de steden, die ook weer dagelijks en hard zullen moeten werken om fatsoenlijk voor den dag te komen, maar dat, wanneer men dit doet, een bescheiden behoorlijk bestaan tenslotte gegeven is. Dit is ook het karakteristieke in het landschap. Bijna nergens kan het oog de rust van het ontbreken van bewoning vinden. Overal ziet men huizen. En welke huizen! In dit opzicht heeft de 19e eeuw wel zeer veel gedood in Vlaanderen. Vandaar dat men ook niet over de Vlaamsche landelijkheid mag spreken, want ook op het land waart de geest van de stad, maar niet van de stad van heden, van de vroegere steden.

Want dit is de tweede kenmerkende eigenschap van den Vlaming, dat hij het aangezicht naar het verleden heeft gekeerd en doordat dat verleden voor elke landstreek verschillend is vormen de Vlamingen ook geen éénheid.

De Bruggeling heeft nog de allure van den rijken middeleeuwschen burger, die geen koopman was, maar bij gelegenheid handelszaken verrichtte. De Gentenaar streeft er nog steeds naar, ook de machtige industrieelen van thans aan den wil van zijn verproletariseerde ambachtslieden te binden en tracht nog steeds, zooals eens de wevers, zijn politieke macht te gebruiken om zijn economische positie te verbeteren. In Brabant herinneren zoowel Brussel als Antwerpen zich nog de roemrijke Bourgondische jaren. Men mediteert er niet alleen over deze tijden, maar deze periodes vervullen ook nog heden het gemoedsleven en de aspiraties van de bevolking. Nog steeds voelt de Vlaming zich in het kleinbedrijf het best thuis; dat kan hij geheel beheerschen, dat beantwoordt aan zijn levensbeschouwing. Wanneer hij voor één van zijn cliënten iets doet, wil hij daarvoor niet alleen de geldelijke

vergoeding ontvangen, die hij bedingen kan, maar hij wil tevens, dat deze zijn werk zal apprecieeren, ja, dat hij zich als het ware verplicht voelt, dat dit voor hem is gedaan. De geest van het gildewezen waart nog rond in Gent en die van het manufacturierswezen in Antwerpen. Waar kan men zich een havenstad denken van de beteekenis van Antwerpen, waar het vervoer nog in zoo hooge mate in handen is van organisaties, als de Antwerpsche naties, die nog steeds den bedrijfsvorm van het late gildewezen handhaven? Overal bestaan nog die eigenaardige banden van ongeschreven verplichtingen en rechten, die alles wat inheemsch is, met elkander verbindt.

Dit zijn verschillen in de volkspsyche, die waarschijnlijk een eeuwige beteekenis hebben. Maar het eigenaardige is dat, wanneer er op verschillen tusschen Vlamingen en Hollanders wordt gewezen, het nooit op deze punten is dat men den nadruk legt. Deze verschillen beteekenen dan ook niet een onoverbrugbare kloof voor de eenheid van cultuur. Deze eenheid zou al zeer arm zijn wanneer zij de spanningen van deze uiteenloopende levenshoudingen niet verdragen kon. Een cultuur die slechts uit één enkele levenshouding voort zou vloeien zou zonder veel toekomst zijn. Het is juist het tegen elkander afwegen van de verschillende facetten, die haar beteekenis uitmaken, nog daargelaten dat het sterk schematiseerend is over „den Hollander" en „den Vlaming" te spreken.

Wat op velen den indruk van vervreemding maakt, dat zijn veel grovere verschillen, die echter veel meer aan de oppervlakte liggen. Deze verschillen vloeien naar mijne meening hoofdzakelijk voort uit de verschillende wijzen, waarop het kapitalistisch stelsel door de twee groepen is verwerkt geworden. De Hollander heeft dit kapitalisme in het begin geleid, later gemakkelijk en als een heerscher verwerkt.

Hij is met den geest daarvan doordrenkt geworden, maar heeft hem niet zoo critiekloos aanvaard, als b.v. Wallonië, dat er aan ten gronde is gegaan, maar heeft het naar zijn eigen aard verwerkt.

Dit slaat zijn stempel ook nog op de tegenwoordige Nederlandsche maatschappij. Het grootgrondbezit heeft er niet veel te beteekenen, maar daarentegen heeft het stedelijk patriciaat, dat vrijwel steeds teruggaat op aanzienlijke koopmansgeslachten, er de rol van de eerste groep in hooge mate overgenomen. Het sterk zelfbewustzijn dat de leden dezer groep in het bijzonder ten tijde der Republiek kenmerkte, gedragen door het besef dat zij de aangewezen leiders voor deze maatschappij waren, is nog versterkt geworden door de heerschersmentaliteit, die het bezit van een uitgebreid koloniaal rijk tot in zeer breede kringen der bevolking heeft doen ontstaan. Men begrijpe mij wel. Ik bedoel hiermede geenszins de neiging tot onderdrukking, tot gebruikmaking van geweld; zulks ligt deze groep verre; daarvoor overheerscht het combinatie-instinct haar trouwens te veel. Zij beseft zeer goed dat zij hare positie alleen kan handhaven, wanneer zij de welvaart van de andere groepen van de bevolking mede bevordert. Men kan op het speculatief karakter van de Nederlandsche koloniale ontwikkeling, — waardoor deze ontwikkeling misschien zich te veel heeft toegelegd op de cultuur van enkele producten — critiek uitoefenen. Maar men zal moeten erkennen dat de wijze waarop de Nederlanders de welvaart

hebben weten te ontwikkelen in hunne kolonies, de wijze waarop zij met de bevolking zijn omgegaan, gunstig afsteekt bij die van andere koloniale mogelijkheden. De techniek van het regeeren is hun echter vertrouwd en de mentaliteit tot dit regeeren geroepen te zijn, weten zij te cultiveeren.

Terwijl in de meest andere landen de opkomende kapitalistische élite in haar strijd tegen de macht die zij opzij moest zetten, dikwijls een beroep heeft moeten doen op andere bevolkingsgroepen, is dit in Nederland slechts weinig het geval geweest. Het standsgevoel is dan ook in het Noorden veel sterker dan in het Zuiden ontwikkeld en ieder die de kans ziet tot de leidende groepen mede te gaan behooren, wendt het zich ook met een verbazingwekkende gemakkelijkheid aan.

Ook hier geven de leidende groepen het karakter aan de maatschappij en deze aanpassing is in Nederland sterk.

De cultureele zelfstandigheid van de kleine burgerij is er door verloren gegaan. Een kleinburgerlijke cultuur met eigen levensopvatting en eigen idealen is er niet, er is geen spanning tusschen haar en de leidende groepen, zij past zich geheel bij hen aan, maar in het klein. Daardoor maakt zij een eenigszins bloedeloozen indruk. Daarbij komt dat zij ook de afgeslotenheid die de hoogere groep tegenover haar in acht neemt, zelf ook weer tegenover anderen toepast. Zij vormt standjes, groepjes en kliekjes en verzuurt zich het leven door te overpeinzen hoe zij in een hooger groepje zou komen. Zij leeft voor een groot deel op de grenzen van haar inkomen, althans in dien zin dat zij dit rationeel verdeelt en van te voren vaststelt hoe zij het zal besteden; er is daarbij weinig speelruimte voor onverwachte verheugenis, voor onvoorbereide gezelligheid, voor een dag van onverstandig jolijt of zelfs voor een onvoorzien risico, dat dan ook het leven verbittert. De arbeiders herhalen trouwens op hunne beurt hetzelfde. Hoeveel moeite de arbeiders-leiders zich ook geven, zij kunnen hunne volgelingen niet losrukken van het klein-burgerlijke ideaal dat deze steeds weer voorzweeft.

Dit alles hangt ook samen met de sterke verintellectualiseering van het leven in Nederland. Men heeft er een eenzijdigen eerbied voor intellect, voor geleerdheid en, helaas, ook voor quasi-geleerdheid, voor domme dingen die in geleerde termen worden verkondigd, voor diploma's, voor scholen en voor spitsvondigheid. De nationale aanleg biedt weinig weerstand aan de algemeene Europeesche stroomingen. Ook hier is er gebrek aan spanning. Men ondergaat hen zonder dat men zeggen kan, dat zij een typisch Hollandsch accent krijgen. Er is een zoo groote voorkeur voor buitenlandsche producten, buitenlandsche kunst, dat vele Nederlandsche producten onder buitenlandsche namen aan den man worden gebracht en dat Nederlandsche kunstenaars vreemde namen aannemen om in Nederland op te treden. De nieuw opkomende wetenschappelijke begrippen worden met de vreemde namen aangeduid; men vindt dit doelmatig. Het nationale gevoel dat het ook wenschelijk is, hen voor iedereen begrijpelijk te maken, door het begrip op te bouwen uit de structuur van de eigen Nederlandsche taal, bestaat niet. Ook hier gebrek aan spanning. Dit alles zijn uitingen van eenzelfde volkomen overwinning van het rationaliteitsbeginsel.

Het gevoelsleven in Nederland is dan ook verschrompeld, het kent weinig schakeeringen: goedhartigheid, naijver en medelijden zijn er de hoofdcomponenten van. Tegenover elke heftige gemoedsbeweging staat men argwanend. Het Hollandsche volk is niet steeds zoo geweest, het was nog niet zoo in den tijd van groei van de kapitalistische gedachte, dit blijkt uit het leven in de 17e eeuw. Wanneer men de „Nachtwacht" of de schutterstafereelen of de regentenstukken uit dien tijd beziet, kan men nauwelijks meer gelooven dat het Hollanders zijn, die daar zijn afgebeeld. De geest van rationalisme heeft het volk tot in het uiterste verintellectualiseerd en het is zeer de vraag, of de stoffelijke welvaart, de geordendheid van het leven, de doelmatigheid van de organisatie, het gelukkig hebben gemaakt. De melancholische trek, dien het geheele leven in Holland heeft, is in den diepsten grond niet eigen aan het volkskarakter. Dat kan men goed merken wanneer zij in het buitenland uitbreken en aan de eigenaardige geneigdheid van de Hollanders, het als een groot voordeel van een vacantieplaats te beschouwen, dat er „geen andere Hollanders" waren. Men kan zich in deze dingen leelijk vergissen, maar ik voor mij neem aan, dat dit alles uitingen zijn van deze geforceerde rationaliseering.

Geheel anders is dit in Vlaanderen geschied. De kapitalistische mentaliteit heeft op de Vlaamsche bevolking weinig invloed vermogen uit te oefenen. Deze heeft zich dikwijls, met een hardnekkigheid die in zekeren zin heroïsch kan genoemd worden, tegen de doordringing van deze mentaliteit verzet en heeft er soms de voorkeur aan gegeven ten onder te gaan dan zich aan te passen aan den nieuwen geest. De ondergang der Vlaamsch textielindustrie als huisnijverheid is dáár, om het te bewijzen.

De aanpassing aan het kapitalistisch stelsel is in Vlaanderen vrijwel geheel door vreemdelingen geleid. De groothandel, de industrieele leiding en de ondernemersfuncties zijn er in handen van vreemdelingen. De beschikking over de, sinds het begin der 20e eeuw ontdekte steenkoolmijnen is eveneens in handen van instellingen, waarin gedeeltelijk Walen en voor een groot gedeelte buitenlanders den doorslag geven. Al de Vlamingen, die zich door deze mentaliteit lieten meesleepen, zijn op korten tijd van hun volk vervreemd en versmelten zich met de heerschende, vreemde groep. Het is een opmerkelijk, ja, in zekeren zin verrassend verschijnsel in welke mate dit het geval is. Dit ligt gedeeltelijk daaraan, dat de Vlamingen een grensvolk vormen, wonende op de peripherie van verschillende cultuursferen, dat zich daarenboven in zijn geschiedenis steeds aan de opvattingen van vreemde meesters heeft moeten aanpassen. Het gevoelsleven van een dergelijk volk is dikwijls meer verward dan dat van volkeren, die dergelijke moeilijkheden niet kennen. Wanneer men zich, bij een dergelijk volk, niet sterk vastklampt aan de traditie en aan het eigene, drijft men gemakkelijk geheel af naar de verlangens van hen die den toon aangeven, zoodat de geestelijke afstand plotseling veel grooter wordt, dan hij onder andere omstandigheden zou zijn geweest.

Waar de bevolking zelf geen kapitalistische maatschappij heeft weten op te bouwen en waar zij anderzijds woont op een punt van de

wereld, dat door de kapitalistische welvaartsopvatting, in zeer sterke mate is overstroomd, waar zij daardoor niet in staat was zich tegen dezen geest afdoende te beschermen, was het onvermijdelijk dat zij door hem werd overheerscht en overrompeld. Haar positie herinnert aan de gevolgen, welke bij andere — meestal niet Europeesche volkeren — die zich eveneens vruchteloos tegen dezen moloch hebben verweerd, optraden, en zijn „cum grano salis" met koloniale toestanden te vergelijken. Zij moest dulden dat kapitalistische instellingen en ondernemingen op haar territoir werden gesticht en haar gebruikten in hunne werkplaatsen; zij bood daarbij weinig vakkundige medewerking en het waren vreemdelingen die de belangrijkste posities er in bezetten, de ontdekking van belangrijke grondstoffencentra op haar gebied had voor gevolg dat vreemde instellingen zich er den eigendom van verzekerden, er hun wil opdrongen, er leidende vreemdelingen in plaatsten en de verfransching in de hand werkten.

Het Vlaamsche land moest deze kapitalistische vloedgolf ondergaan. Zooals de fabrieken en industrieele instellingen in Vlaanderen als een vreemd lichaam ingebouwd zijn in het beeld van stad en land, zoo voelt ook het volk dezen geheelen opbouw als iets vreemds. Een Vlaming hoort men nooit zeggen: „Wij hebben deze of gene instelling gekregen" of „onze textielnijverheid heeft een nieuw afzetgebied gevonden" of „onze kolenmijnen produceeren dit jaar meer of minder", maar steeds zegt hij ,.zij" hebben dit of dat gedaan. „Zij", dat zijn de vreemdelingen aan wier gedragingen men geen perk kan stellen, maar die men toch als iets vreemds blijft ondervinden.

Het groot verschil tusschen de mentaliteit van hen die in Vlaanderen in economischen en maatschappelijken zin de leiding geven en die van de groote meerderheid der bevolking, gepaard aan het taalverschil, heeft tengevolge gehad dat de kleine burgerij — wanneer wij deze uitdrukking in een eenigszins breeden zin gebruiken — een veel grooteren en zelfstandiger invloed op de cultuur van het volk heeft gehad dan bij de meeste andere volkeren het geval is. In dit opzicht bestaat er een levendige tegenstelling tusschen de sociale beteekenis der kleine burgerij in Vlaanderen, waar zij veel is, en in Nederland, waar zij zeer weinig is. De cultuur, die deze krachtige, eng met het volk en vooral met den boerenstand verbonden, kleine burgerij heeft opgebouwd uit de beste elementen van de Vlaamsche volksziel, is wel eenigszins beperkt en eenzijdig, maar veel zelfstandiger en minder benepen dan datgene wat deze groep in Nederland heeft tot stand gebracht.

Doordat de Vlaamsche bevolking in het kapitalisme een nieuwen heerscher, die zijn ziel niet begrijpt, over zich heeft moeten laten heengaan, naast zooveel andere vreemde politieke heerschers, heeft de onvermijdelijke doorzetting van dit stelsel — tegen het stille verzet van de bevolking in — bij haar de inferioritetsgevoelens, de haar eigenlijk reeds eigen zijn sinds haar poging tot bevrijding van de Spaansche heerschappij mislukt is, nog versterkt. Ook tegen dit stelsel kon men immers niet op. Ook deze macht moest men ondergaan. Het moet gezegd worden dat de politieke heerschers over Vlaanderen steeds het hunne er toe hebben bijgedragen, deze gevoelens bij de bevolking te

versterken. Elke poging tot zelfstandigheid van oordeel, elk begin van verzet, is er met een onverbiddelijkheid, die alle latere heerschers over dit land van de Habsburgers hebben afgeleerd, neergeslagen. Dat de Vlamingen door het parlementaire stelsel een kans kregen, volgens regels van dit spel, zelf mede invloed uit te oefenen op de aanduiding van hen die hen zouden regeeren, heeft hen daarbij weinig geholpen, want de aldus aangewezenen droegen den stempel van het inferioriteitscomplex in het nieuwe milieu nog duidelijker, dan het volk in zijn geheel op zich. De mogelijkheid tot koloniseering in Kongo, die een uitstekend middel had kunnen zijn om deze gevoelens die door de rede niet kunnen worden overwonnen, te veranderen, is door de Vlamingen niet aangegrepen; deze koloniale politiek is hun volkomen vreemd gebleven.

Dit inferioriteitscomplex bij den Vlaming is ook een van de belangrijkste bezwaren tegen een nauwer contact tusschen het Noorden en het Zuiden. Zooals ik zeide, is de élite in Nederland in sterke mate door heerschers-instincten bezield en deze houding plant zich over de geheele bevolking voort. Wanneer dergelijke elementen in aanraking komen met een bevolking die daaraan weinig weerstand kan bieden, eindigt dat slecht voor beide partijen.

Wat dus voornamelijk als een verschil tusschen Vlamingen en Hollanders treft zijn eigenlijk de trekken die door de ontwikkeling in den kapitalistischen tijd aan het volkskarakter zijn gegeven. In het Noorden heeft de doordringing van dezen geest van rationalisme, een verschrompeling van het gevoel met zich gebracht, gepaard gaande aan vreugdeloosheid, een zekere benepenheid en een heerschersmentaliteit. In het Zuiden heeft het verweer tegen de doordringing van dien kapitalistischen geest geleid tot conservatisme en de overheersching van vreemde kapitalistische elementen heeft bij de Vlamingen gebrek aan daadkracht en een geest van onderworpenheid doen ontstaan.

III. Heeft het Nederlandsche volk een toekomst?

De hierboven opgesomde elementen van ras, taal, geschiedenis en cultuur vormen eigenlijk nog slechts alleen de elementen, die de mogelijkheid voor het ontstaan van een volk openen. Het volkswezen ligt daar achter.

Door de geschiedenis zijn de deelen van elkander afgedreven. Zij drijven echter langzaam naar elkander terug. De toenemende beteekenis van Vlaanderen in België, de toename van den invloed van de Zuidelijke provinciën in het Noorden, werken in dien zin. Deze economische factoren bepalen echter allerminst het lot van het volk. Deze krachten liggen veel dieper. Wanneer Noord en Zuid naar elkander terug zullen groeien, dan kan dat alleen geschieden doordat er meer eenheid in het geestelijk leven komt, grootere eenheid in de levenshouding, doordat de vervreemding die door de kapitalistische ontwikkeling is gebracht, verdwijnt. Niet een mechanische aaneensluiting van wat uit elkander is gegroeid, kan uitkomst bieden. De beide volksgroepen moeten naar elkander toegroeien doordat de elementen, die de

kapitalistische ontwikkeling in het volkskarakter heeft gebracht, daaruit verdwijnen, zoodat alleen de natuurlijke nuanceeringen overblijven. Dit te bereiken is de taak der volksche bewegingen, die beide volksdeelen van den Dietschen geest moet dooradenen. Deze volksche bewegingen moeten zich ontplooien in de staatkundige en economische omstandigheden, waarin de verschillende volksdeelen leven.

Strijdend voor de staatkundige macht en voor een nieuw economisch stelsel, moeten zij terzelfdertijd het volkskarakter vormen. Dit is in Vlaanderen de taak van de Vlaamsch nationale beweging, die zich zelf slechts langzaam geheel begrepen heeft, maar die, al strijdende, tot dieper inzicht, ook in zichzelf, is gekomen. Ontstaan als een beweging tot bescherming van de taalrechten van het Vlaamsche volk is zij, met de oplevingen en terugslagen die men van een beweging die zich al strijdende moet vormen, kan verwachten, reeds vóór den wereldoorlog uitgegroeid tot een nationale beweging in cultureelen zin. Dit kwam daarin tot uiting dat de Vlaamsche strijd zich toen richtte op de verovering der Gentsche Universiteit voor het Vlaamsche volk. De wereldoorlog stelde de Vlamingen voor problemen, voor wier oplossing het Vlaamsch nationalisme nog niet geheel rijp was, omdat het hen verplichtte de politieke consequenties uit hun nationalisme te trekken. Daardoor waren de oplossingen, die verschillende groepen aanhingen, zeer verschillend. Het „activisme" heeft de politieke consequenties van het Vlaamsch nationalisme gesteld door zijne bereidheid tot samenwerking met de Duitsche overheid, tot de vervlaamsching van het openbaar leven in Vlaanderen en door te trachten een zelfstandige Vlaamsche politiek te voeren. De Duitsche nederlaag vernietigde de directe verwezenlijking van deze mogelijkheid. Het activisme bleek ook op het Vlaamsche volk op dat oogenblik nog geen voldoende vat te hebben om tegen de terugkeerende Belgische staatsmacht een zelfstandige politiek te kunnen voeren. Maar de greep naar de macht, die het vertegenwoordigde, had voor het Vlaamsch zelfbewustzijn een enorme beteekenis. De oplossing die in de eerste jaren na den oorlog werd voorgestaan was een meer beperkte. Door de uitvaardiging van taalwetten en de bevrediging van sommige cultureele eischen van de Vlamingen, zooals de vernederlandsching der Gentsche universiteit trachtte men de geesten te bedaren. Deze taalpolitiek is echter gedeeltelijk mislukt en in zeer breede kringen in België begint men de noodzakelijkheid in te zien van een scheiding van Vlaanderen en Wallonië in administratieven en zelfs in politieken zin. Ondertusschen werd het zelfbewustzijn van de Vlamingen door de veranderde economische verhoudingen in Vlaanderen versterkt, terwijl de angst van Wallonië voor zijn eigen zelfstandig voortbestaan, door den achteruitgang van de eigen, den vooruitgang van de Vlaamsche bevolking, den toenemenden invloed van de Vlamingen en de vermindering van den cultureelen invloed van het Fransch in Vlaanderen, begon toe nemen. Wel staat daartegenover dat de sterke industrialiseeringstendenzen in Vlaanderen de verfransching dreigen te vermeerderen. Het groote individualisme, de politieke twistzucht en de politieke verwarring hebben jarenlang de ontwikkeling van het Vlaam-

sche nationalisme geremd. Deze politieke verwarring was zoo groot, dat gedurende een aantal jaren een marxistisch georiënteerd Vlaamsch nationalist een vooraanstaande rol in het Vlaamsche nationalisme kon spelen. De politieke tegenslagen die ook het Vlaamsch nationalisme niet bespaard werden, deden echter dezen zwakken broeder op een minder elegante wijze naar het Marxistisch kamp overloopen. Dit was een zegen voor het Vlaamsch nationalisme.

Terzelfdertijd rijpte ook in Vlaanderen het inzicht dat het kapitalistisch stelsel groote veranderingen aan het ondergaan was, dat ten opzichte van deze ontwikkeling positie moest worden genomen en brak het inzicht zich baan van den grooten last, die het aan den Vlaming wezensvreemde kapitalisme voor dit land en volk beteekende. Men greep terug op de gebondenheden van het volk, die ook nu, zooals op den Gulden Sporenslag, de krachtigste impulsen geven voor het nationale behoud. Terwijl, wat in de gegeven omstandigheden volkomen begrijpelijk is, het nationale verweer tegen den verfranschenden invloed ook nu nog op den voorgrond wordt gesteld, beseft men toch ook de groote beteekenis van het sociale element in de beweging en de opvoedende kracht die van de leidersgedachte kan uitgaan. De tuchtlooze aard van den Vlaming, die hij gemeen heeft met de meeste grensvolkeren, maakt de leiding van een dergelijke beweging dubbel moeilijk.

Het Vlaamsch Nationaal Verbond tracht deze taak te volbrengen. Zijn leider, Staf de Clercq, heeft getoond de eigenschappen van een leider, zooals die in Vlaanderen behoort te zijn, te bezitten. Volksch verbonden tot in het diepst van zijn wezen, begrijpend tegenover de gebreken en eigenschappen van het Vlaamsch volkskarakter, in staat de tegenstellingen te verzoenen; aan den onverzettelijken wil tot het opvoeden van Vlaanderen tot een Nederlandsch volksdeel, parend den realiteitszin en de nuchterheid, die men bij de Vlaamsche volksleiders dikwijls te zeer ontbeert, lijkt het Vlaamsch Nationalisme onder zijn leiding op den juisten weg te zijn en zich zelf ook van zijn sociale roeping zich bewust te worden, geheel te verwezenlijken.

In Vlaanderen bestaat het besef steeds sterk dat men Nederland voor de vorming van het volkskarakter noodig heeft. Van hetgeen in Nederland gebeurt, neemt men daar met levendige belangstelling kennis. Het streven naar politieke vereeniging met Nederland, dat daarbij voorkomt, is te beschouwen als het heimwee naar een vaderland, dat België aan de Vlamingen nog steeds niet kan bieden en uit een idealiseering van het huidig Nederland, dat bij nauwkeuriger inzicht van zelf verdwijnt.

In Nederland heeft de nationaal socialistische beweging de taak het Nederlandsche volk op te voeden voor den nieuwen tijd. Ook zij doet dit door het te vormen in den strijd zelf, dien zij tegen de verstarde kapitalistische machten en den verstarden demo-liberalen staat voert. Uit de kracht van haar ideologie zelf vloeit voort dat zij diè elementen in het Nederlandsch volkskarakter, die daarin door de kapitalistische ontwikkeling zijn gekomen, noodzakelijk moet bestrijden. Terwijl zij er niet aan denkt de Nederlandsche zelfstandige neutraliteitspolitiek in dit opzicht op te geven en als Nationaal Socialistische Beweging

weigert zich te mengen in de aangelegenheden van een anderen staat, doet zij in den waren zin des woords Groot Nederlandsch werk, omdat zij vanzelf de elementen die de Hollander van den Vlaming vervreemdden, ook in het Hollandsch volkskarakter doet verdwijnen en daardoor de volksdeelen tot elkander brengt.

Vlaanderen heeft Holland noodig. Maar ook Holland heeft Vlaanderen noodig. Het Nationaal Socialisme in Nederland keert zich tegen de verintellectualiseering en tegen de verschrompeling van het gemoedsleven. Wanneer zij dezen strijd wint dan heeft zij den waren Nederlander naar voren gebracht, zooals hij Nederland heeft gegrondvest en het heeft groot gemaakt en dan heeft zij vanzelf den Nederlander dichter tot den Vlaming gebracht.

VAN GENECHTEN.